

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

БЕРЕГЕЛЯ ІРИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 342.951:351.765

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ТВАРИН
ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ**

12.00.07 «Адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, доцент
Світличний Олександр Петрович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
професор кафедри цивільного
та господарського права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Галуцько Валентин Васильович,
Приватна установа «Науково-дослідний
інститут публічного права»,
директор

кандидат юридичних наук, професор
Демський Едуард Францович,
Академія праці, соціальних відносин і туризму,
професор кафедри конституційного,
адміністративного та господарського права

Захист відбудеться «15» березня 2018 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «14» лютого 2018 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Гафурова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема жорстокого поводження з тваринами сьогодні гостро, як ніколи, постала перед нашою державою. Одним із важливих критеріїв належності до європейської цивілізації, до якої прагне увійти й Україна, є толерантне ставлення людини до тварин. Однак, велика частина українського суспільства виявила свою неготовність у сприйнятті їх як істот, котрі відчують радість, біль, смуток, страждання, тому й використовує тварин переважно із споживацькою метою – для задоволення потреб у харчових продуктах, промислових товарах, охороні майна, виробництві лікарських препаратів, організації дозвілля.

Ратифікація Україною Європейських конвенцій, які захищають тварин від жорстокого поводження, зобов'язує до приведення у відповідність національного законодавства та чітку реалізацію його норм. Одним із позитивних кроків у даній сфері стало прийняття Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21 лютого 2006 року, а пізніше й багатьох підзаконних нормативно-правових актів, однак деякі важливі аспекти адміністративно-правового захисту тварин від жорстокого поводження залишаються нез'ясованими. Адміністративну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами безпосередньо визначає лише одна норма Кодексу України про адміністративні правопорушення – ст. 89 «Жорстоке поводження з тваринами», нова редакція якої не враховує повною мірою особливостей адміністративно-правового захисту тварин. Окрім того, потребують відповідної уваги аспекти розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності; ефективності виконання владних повноважень органами державного управління; практичної реалізації деяких правових норм крізь призму їх недосконалості й суперечливості.

Малодослідженість тематики та вищезазначені причини спонукають до вивчення й удосконалення адміністративно-правових механізмів здійснення захисту сільськогосподарських, диких, домашніх, експериментальних тварин і тварин, які залучаються до проведення заходів дозвілєвого характеру; окреслюють проблематику та пошук рішень щодо профілактики правопорушень і притягнення до адміністративної відповідальності правопорушників, маючи на меті захист тварин та запобігання їх стражданням внаслідок жорстокого поводження.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців різних галузей права: Ю. П. Битяка, Н. С. Бондаренко, О. В. Буткевич, С. Вайза, М. Верейці, В. В. Галунька, І. А. Головка, А. О. Данилевського, Е. Ф. Демського, Д. Е. Захарова, Н. І. Зубченко, Д. О. Калмикова, Т. О. Коломоєць, М. Н. Копилова, Т. Р. Короткого, В. І. Курила, Л. Д. Нечипорук, О. П. Світличного, В. О. Турської, Ю. С. Шемшученка, В. В. Шеховцова та ін.

Використовувалися напрацювання вчених інших галузей наук (екології, екологічної етики, психології, сільського господарства, вірусології): П. В. Безобразова, В. Й. Бочелюка, В. В. Бочелюк, Г. О. Кожевнікова,

О. П. Мягченка, Н. В. Новосад, В. П. Поліщука, О. П. Сергієнкової, В. Г. Скибіцького, Р. В. Ставецької.

У наукових дослідженнях в галузі адміністративного права адміністративно-правовий захист тварин від жорстокого поводження здійснювався епізодично, фрагментарно і присвячений лише деяким аспектам досліджуваної проблематики. Наразі повністю не розглянутими залишаються важливі питання, що стосуються адміністративно-правового захисту експериментальних, сільськогосподарських, диких, домашніх (в тому числі й безпритульних) тварин; переміщення, транспортування різних видів тварин; з'ясування місця органів державного управління у здійсненні адміністративно-правового захисту тварин від жорстокого поводження.

Через брак комплексних монографічних праць, які б досліджували адміністративно-правовий захист різних груп тварин від жорстокого поводження, виникла необхідність у поглибленому науковому дослідженні питань, що сприятимуть підвищенню ефективності адміністративно-правового захисту тварин від жорстокого поводження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах планових науково-дослідних робіт юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України «Механізм державної влади в правовій державі» (номер державної реєстрації 0115U006024).

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягала в тому, щоб на основі досягнень науки адміністративного права, національного законодавства України, а також узагальнень практики його застосування охарактеризувати забезпечення адміністративно-правового захисту тварин, що використовуються в різних видах діяльності та дозвіллі людини, від жорстокого поводження; виявити прогалини й невідповідності у сфері захисту тварин від жорстокого поводження та на цій основі сформулювати відповідні пропозиції.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

– розглянути поводження з тваринами, як об'єктом адміністративно-правового захисту, виявити відмінності використання різних видів тварин у діяльності людини та захисту їх від жорстокого поводження, виокремити використання тварин у заходах дозвілля;

– з'ясувати місце органів державного управління й визначити ефективність їх адміністративно-правового впливу на захист тварин від жорстокого поводження;

– розглянути сучасний стан та перспективи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту тварин від жорстокого поводження;

– дослідити адміністративно-правове регулювання захисту домашніх тварин від жорстокого поводження; питання проведення евтаназії тварин; проблематику існування безпритульних тварин; правового забезпечення діяльності підприємств – притулків для тварин;

– окреслити особливості утримання й поводження з дикими тваринами як об'єктами адміністративно-правового захисту та сформулювати визначення поняття «переміщення тварин»;

– розглянути адміністративно-правове забезпечення сільсько-господарських тварин, негативний вплив селекційно-генетичних факторів на їхній добробут;

– визначити сучасний стан адміністративно-правового захисту експериментальних тварин від жорстокого поводження;

– охарактеризувати особливості адміністративно-правового захисту тварин, що залучаються до проведення заходів.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері захисту тварин від жорстокого поводження, які використовуються в різних видах діяльності людини та заходах дозвілля.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий захист тварин від жорстокого поводження.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження визначено сучасні методи наукового пізнання: філософські (діалектичний), загальнонаукові (системний, формально-логічний, аналізу та синтезу, структурно-функціональний, логіко-семантичний,) та спеціальні юридичні методи дослідження (формально-юридичний, порівняльно-правовий) та ін.

У процесі роботи над дисертаційним дослідженням використано діалектичний метод, який дозволив виявити проблематику теми та визначити основні проблеми та напрями вдосконалення адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, які використовуються у різних видах діяльності та дозвіллі людини. Структурно-функціональний метод надав змогу акцентувати увагу на специфіці правових відносин у сфері жорстокого поводження з тваринами. Формально-юридичний та логіко-семантичний методи допомогли з'ясувати змістовне наповнення понять «діяльність людини», «дозвілля людини», «правила утримання», «добробут тварин», «правила поводження» (підрозділ 1.1 та підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5), а також розкрити суть понять у сфері жорстокого поводження з різними групами тварин та здійснити їх глибокий аналіз (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5). Порівняльно-правовий метод покладено в основу аналізу нормативно-правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження. Нормативно-догматичний метод у тандемі з методами аналізу і синтезу дав змогу проаналізувати велику кількість нормативно-правових актів, що використовувалися при написанні підрозділів другого розділу дисертації та напрацювати пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства та діяльності органів публічного управління (підрозділи 1.2, 1.3). Окремо методи аналізу і синтезу використано при дослідженні змісту адміністративно-правового захисту різних груп тварин та характеристиці повноважень органів державної влади у визначеній сфері. Застосовано метод опитування для отримання даних від респондентів щодо їх обізнаності з питаннями гуманного поводження з тваринами (підрозділ 1.1).

Використання вищенаведених методів наукового пізнання дало можливість з'ясувати сучасний стан адміністративно-правового захисту тварин від жорстокого поводження, виявити певні прогалини в регулюванні адміністративно-правових відносин та запропонувати способи їх усунення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є одним із перших самостійних наукових досліджень у сфері забезпечення адміністративно-правового захисту різних груп тварин від жорстокого поводження. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових концептуальних положень у науці адміністративного права, які мають теоретичне і практичне значення. Основні з них такі:

уперше:

– здійснено класифікацію суб'єктів використання тварин залежно від мети їх утримання й сфери задоволення інтересів людини, а саме:

1) суб'єкти, які утримують і використовують тварин у різних видах діяльності людини внаслідок покладених на них обов'язків чи наявності обставин, отримуючи певні блага;

2) суб'єкти, які утримують і використовують тварин у дозвіллі, у вільний від обов'язків час, отримуючи задоволення від спілкування з твариною, від її споглядання;

3) суб'єкти, які одночасно використовують тварин у певній сфері діяльності та у дозвіллі для задоволення матеріальних і духовних потреб;

– аргументовано необхідність розроблення нових «Правил утримання експериментальних тварин у віваріях»;

– обґрунтовано, що утримання й використання тварин відрізняється залежно від мети та сфери задоволення інтересів людини, особливо у дозвілльовій діяльності (дозвіллі), у зв'язку з чим запропоновано внести зміни до частини третьої ст. 3 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження»;

– запропоновано уточнення такого виду діяльності, як племінна справа, через заміну слова «скотарство» словом «тваринництво», а словосполучення «племінну справу у скотарстві» – на «племінну справу у тваринництві» із внесенням змін до частини третьої ст. 3 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження»;

– запропоновано авторське визначення поняття «переміщення тварин», що має переважно примусовий характер і під яким треба розуміти «зміну місця постійного утримання тварини через її транспортування, переведення, вигін, загін, перенесення, що виникає з потреб: розведення, вирощування, забою; забезпечення кормами і водою; переселення у тимчасове чи постійне місце утримання; завантаження, вивантаження, перевантаження; передання іншому власникові, опікуну чи утримувачу; використання з науково-дослідною метою, в освітньому процесі; уникнення небезпечних наслідків певних дій чи подій; здійснення ветеринарно-лікувальних заходів, санітарно-гігієнічних процедур»;

удосконалено:

– положення «Правил транспортування тварин», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 р. № 1402, через внесення окремого розділу «Особливості транспортування експериментальних (лабораторних) тварин», враховуючи зазначені в дисертаційному дослідженні положення щодо транспортування (переміщення) експериментальних тварин;

– визначення дефініції «жорстокого поводження з тваринами», під яким слід розуміти «протиправні діяння, що порушують природні права тварин, норми й правила нормативно-правових актів, які спрямовані на захист тварин від жорстокого поводження та завдають болю, призводять до страждань, стресу, травм, каліцтва й загибелі тварин»;

– визначення назви ст. 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення як «Порушення природних прав тварин, встановлених правил утримання та поводження з ними, що виключають жорстокість», якою замінити назву «Жорстоке поводження з тваринами»;

набули подальшого розвитку:

– пропозиції щодо розроблення Міністерством екології та природних ресурсів України «Типових правил утримання домашніх тварин», які деталізують правила утримання собак, а особливо собак небезпечних порід як джерела підвищеної небезпеки;

– обґрунтування заборони використання тварин у цирках України із встановленням перехідного періоду 3–5 років для стаціонарних державних цирків, для створення ними нових, цікавих для глядачів шоу-програм без тварин і збереження циркового мистецтва;

– пропозиції щодо внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме доповнення ст. 88-3 «Порушення законодавства у сфері використання тварин у видовищних, розважальних заходах, спорті, відпочинку та розвагах» (порушення законодавства у сфері використання тварин у видовищних, розважальних заходах, спорті, відпочинку та розвагах тягнуть за собою накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до 15 діб з конфіскацією тварини, якщо використання тварини власником становить загрозу для її життя або здоров'я), а також пропозиції щодо внесення змін до частини другої ст. 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення: слова «Ті самі дії...» замінити словами «Ті самі діяння...»;

– спільність між дефініцією «добробут тварин», котра вживається в міжнародному законодавстві, та визначенням у Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження» забезпеченням «умов, які відповідають біологічним, видовим та індивідуальним особливостям тварин»;

– пропозиції щодо покращення умов існування безпритульних тварин через внесення змін до частини десятої ст. 24 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», регламентуючи, що «...безпритульна тварина переходить у власність територіальної громади в особі конкретного дієздатного представника або соціального опікуна, який є членом громади та бере на себе обов'язки щодо її утримання, або ж якщо така особа відсутня – домашня безпритульна тварина передається у притулок для тварин, де утримується до моменту знаходження нового власника».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що систематизований теоретичний та практичний матеріал дослідження може бути використаний для подальшого наукового пошуку та напрацювання загальнотеоретичних питань щодо адміністративно-правового захисту кожної

окремої групи тварин – сільськогосподарських, диких, експериментальних (лабораторних), домашніх від жорстокого поводження й удосконалення адміністративного законодавства щодо їх захисту.

Висновки і пропозиції можуть бути використані:

– у законотворчому процесі для підготовки змін чи доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення, спеціального Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» та іншого законодавства;

– у прийнятті підзаконних нормативно-правових актів чи їх удосконаленні;

– у науково-дослідній роботі для подальшого аналізу, систематизації й удосконалення загальнотеоретичних положень адміністративно-правового захисту тварин від жорстокого поводження;

– у практичній діяльності органів державного управління щодо здійснення відповідного нагляду і контролю в межах своєї компетенції та притягнення до адміністративної відповідальності правопорушників за жорстоке поводження з тваринами;

– в освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Екологічне право», «Екологічна етика», «Правознавство»; проведення виховних заходів щодо підвищення правової свідомості та правової культури учнів і студентів, зокрема включення відповідних заходів у плани проведення «Всеукраїнського тижня права», а також використовуються у процесі підготовки підручників і навчальних посібників з навчальної дисципліни «Адміністративне право» для студентів юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Особистий внесок здобувача. Висновки та рекомендації є особистими розробками автора, які сформульовано на основі особистих досліджень. У співавторстві опубліковано наукову статтю, у якій здобувачем розкрито положення щодо здійснення адміністративно-правового захисту експериментальних тварин від жорстокого поводження, що використовуються в наукових експериментах, навчальному процесі, та їх транспортування.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки обговорювалися на засіданнях кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. Результати і висновки проведеного дослідження оприлюднено на VII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики» (м. Кривий Ріг, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (м. Ужгород, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського союзу» (м. Херсон, 2017 р.).

Публікації. Основні наукові положення та результати дослідження викладено у 9 наукових працях, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, стаття у науковому виданні іншої держави, 4 тези наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, двох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 225 сторінок. Список використаних джерел налічує 168 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено його мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано використані методи дослідження, відзначено та обґрунтовано наукову новизну і практичне значення роботи, вказано ступінь апробації результатів дослідження, наведено відомості про публікації.

Розділ 1 **«Теоретико-правові та організаційні засади здійснення адміністративно-правового захисту тварин від жорстокого поводження»** складається з трьох підрозділів, які містять огляд доктринальної основи щодо проблематики адміністративно-правового захисту тварин від жорстокого поводження, визначається система органів державного управління, їх місце у здійсненні адміністративно-правового захисту тварин, важливість і проблематика здійснення громадського контролю; аналізується сучасний стан та перспективи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту тварин від жорстокого поводження.

У підрозділі 1.1 *«Поводження з тваринами як об'єкт адміністративно-правового захисту»* розкрито необхідність проведення комплексного дослідження у сфері захисту тварин, які використовуються в різних видах діяльності та дозвіллі людини, від жорстокого поводження (як об'єкта адміністративно-правового захисту), що зумовлена існуванням лише загальних принципів правового регулювання даного питання різними галузями права, які не повною мірою враховують особливості адміністративно-правового захисту від жорстокого поводження окремих груп тварин.

Особливою відмінністю використання тварин у різних видах діяльності людини та її дозвіллі є різна мета утримання тварин чи сфера задоволення інтересів людини, у зв'язку з чим здобувачем здійснено класифікацію суб'єктів використання тварин.

Для визначення рівня обізнаності з питаннями захисту тварин від жорстокого поводження, в м. Ірпені Київської області здійснено соціально-юридичне опитування осіб віком від 15 до 18 років. Опрацьовано 320 анкет. Отримано такі результати: 69 % респондентів не можуть відрізнити адміністративну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами від кримінальної; 56 % не знають елементарних правил утримання тварин та поводження з ними; 37,7 % зізнались, що жорстоко поводитись із тваринами в дитячому чи підлітковому віці.

У підрозділі 1.2 «*Місце органів державного управління та громадського контролю у здійсненні адміністративно-правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження*» досліджується система органів державного управління, які здійснюють адміністративно-правове забезпечення захисту тварин від жорстокого поводження під час їх використання у різних сферах діяльності та дозвіллі людини. Зосереджується увага на важливості виконання функцій і завдань органами місцевого самоврядування, які приймають рішення, що є обов'язковими на відповідній території, забезпечують відлов, тимчасове утримання та регулювання чисельності безпритульних тварин, затверджують правила утримання тварин.

Проаналізовано судові рішення в адміністративних справах у сфері захисту тварин від жорстокого поводження та зроблено висновок, що фізичні особи і представники громадських організацій подають позови, зокрема й на дії чи бездіяльність органів державної влади та місцевого самоврядування стосовно неприйняття ними програм і правил, що мають регулювати питання захисту тварин від жорстокого поводження.

У підрозділі 1.3 «*Сучасний стан та перспективи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту тварин від жорстокого поводження*» здійснюється ґрунтовний аналіз адміністративно-правового захисту тварин від жорстокого поводження крізь призму прийняття змін до чинного національного законодавства – Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження».

Звертається увага, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин» від 22.06.2017 р. значно посилено адміністративну та кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, визначено нові редакції текстів відповідних статей, розмежовано дефініції «жорстокого поводження з тваринами» у сферах кримінального та адміністративного права, однак деякі важливі аспекти адміністративно-правового захисту тварин від жорстокого поводження залишаються нез'ясованими. Зроблено висновок, що не лише дії шкодять тваринам, а й бездіяльність може призвести до страждання тварин.

Доведено, що ототожнювати всі правила утримання тварин із правилами утримання й поводження, які виключають жорстокість, як і поєднувати їх у межах ст. 89 КупАП, є неправильним кроком законодавця. На цій підставі пропонується внести зміни до КУпАП.

Розділ 2 «Адміністративно-правове забезпечення захисту різних груп тварин від жорстокого поводження» присвячено дослідженню адміністративно-правового захисту різних груп тварин від жорстокого поводження. Розглядаються особливості захисту домашніх, сільсько-господарських, диких, експериментальних тварин і захист тварин, що залучаються до проведення заходів. Аналізуються та систематизуються нормативно-правові акти, які здійснюють адміністративно-правове забезпечення захисту тварин від жорстокого поводження, формулюються висновки щодо наявності прогалин і недоліків у законодавстві.

У підрозділі 2.1 «Адміністративно-правове регулювання захисту домашніх тварин від жорстокого поводження» проведено аналіз чинних підзаконних нормативно-правових актів, що забезпечують адміністративно-правовий захист домашніх тварин від жорстокого поводження.

Визначено, що фундаментальною базою для прийняття органами місцевого самоврядування правил утримання домашніх тварин є «Методичні рекомендації і розроблення правил утримання домашніх тварин у населених пунктах», затверджені наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 02.06.2009 р. № 264. Звертається увага на «Правила утримання і поводження з тваринами у м. Львові» від 17.03.2016 р. № 262, затверджені міською радою, які є одними з найсучасніших в Україні та регламентують обов'язкову реєстрацію тварин, діяльність «соціальних опікунів» та інші важливі положення. Приділено увагу захисту безпритульних тварин, вивчено особливості нормативного регулювання створення та функціонування притулків для тварин. Вивчено проблематику проведення евтаназії тварин та на цій підставі обґрунтовано необхідність внесення змін у «Методичні рекомендації щодо проведення евтаназії тварин».

У підрозділі 2.2 «Адміністративно-правове регулювання захисту диких тварин від жорстокого поводження» розглянуто нормативно-правове забезпечення захисту диких тварин від жорстокого поводження під час мисливства, рибальства. Встановлено існування багатьох суміжних норм у КУпАП, що захищають права диких тварин, однак деякі з них потребують змін і доповнень. Визначено завдання і повноваження Міністерства екології та природних ресурсів України як одного з основних органів центральної виконавчої влади, що здійснює контрольно-наглядові функції у сфері захисту диких тварин та повноваження Державної екологічної інспекції України. З'ясовано певні особливості утримання диких тварин у неволі й напіввільних умовах, їх транспортування.

Сформульовано авторську дефініцію «переміщення тварин», яку пропонується внести у ст. 1 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження».

У підрозділі 2.3 «Особливості адміністративно-правового регулювання захисту сільськогосподарських тварин від жорстокого поводження» вказується, що на кожному етапі життя сільськогосподарських тварин: розведення, утримання, забій та під час переміщення (транспортування) адміністративно-правові норми повинні здійснювати їх захист від жорстокого поводження, оскільки вони здебільшого утримуються та розводяться людиною для одержання продуктів і сировини тваринного походження. Сільськогосподарські підприємства впроваджують сучасні технології розведення сільськогосподарських тварин із швидким ростом та збільшенням маси тіла, при цьому не беручи до уваги норми площ утримання, годівлі, ветеринарно-санітарних правил, а отже не дотримуються адміністративного законодавства.

Обґрунтовано негативний вплив селекційно-генетичних факторів на організм тварин, як таких, що призводять до суттєвого зниження якості їх життя, адже фізіологічні зміни ведуть до частих захворювань, стресу, зниження плодючості, різних патологій.

З'ясовано, що поняття «добробут тварин» виключає наявність ознак, які в чинному законодавстві відносяться до складу дефініції «жорстокого поводження з тваринами», зокрема – страждань (страху, болю, пригнічення). Водночас доведено спільність між дефініцією «добробут тварин», котра вживається в міжнародному законодавстві, та визначеними у Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження», «умовами, які відповідають біологічним, видовим та індивідуальним особливостям тварин».

Звертається увага, що на забезпечення захисту тварин від жорстокого поводження також спрямовано Закон України «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин», який регламентує, зокрема умови утримання та забою.

У підрозділі 2.4 «Адміністративно-правовий захист експериментальних тварин від жорстокого поводження» розглянуто адміністративно-правовий захист експериментальних тварин при використанні їх у наукових експериментах, освітньому процесі, виробництві біологічних лікарських препаратів, бо саме вони терплять неймовірний біль і досить часто гинуть під час проведення певних процедур.

Виявлено існування різних термінів щодо означення тварин, які використовуються в експериментах (експериментальні, лабораторні, піддослідні). Доведено, що для констатації смерті експериментальної тварини чи початку настання в неї страждань необхідний лікар ветеринарної медицини, а не перераховані в частині п'ятій ст. 26 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» фахівці. Звертається увага на необхідність розроблення нових «Правил утримання експериментальних тварин у віваріях», якими варто регламентувати умови утримання та правила поводження з гнотобіотичними тваринами (безмікробними лабораторними тваринами) та індикаторними (сторожовими) тваринами. Пропонується внести до «Правил транспортування тварин», затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 1402 від 16.11.2011 р., окремого розділу «Особливості транспортування експериментальних (лабораторних) тварин».

У підрозділі 2.5 «Адміністративно-правове регулювання захисту тварин, які залучаються до проведення заходів, від жорстокого поводження» з'ясовуються проблемні аспекти захисту тварин, які залучаються до проведення різноманітних заходів, від жорстокого поводження.

Підкреслено, що тварини, які використовуються у видовищно-розважальних заходах з метою організації дозвілля людини, потребують більш посиленого захисту, як такі, що систематично потерпають від жорстокого поводження.

Обґрунтовано, що існує можливість детальніше нормативно прописувати правила використання тварин у заходах із залученням тварин у правилах, які приймаються органами місцевого самоврядування. Підтримується заборона використання тварин у цирках України із встановленням перехідного періоду 3–5 років для стаціонарних державних цирків. Пропонується доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення ст. 88-3 «Порушення законодавства у сфері використання тварин у видовищних, розважальних заходах, спорті, відпочинку та розвагах».

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дисертаційного дослідження, виконаного на основі аналізу чинного національного законодавства й практики його реалізації, здобувачем сформульовано важливі висновки, рекомендації та пропозиції, спрямовані на вдосконалення адміністративно-правового захисту тварин, які використовуються людиною в різних видах діяльності та дозвіллі, від жорстокого поводження.

1. Виявлено, що безпосереднім об'єктом адміністративно-правового захисту (зважаючи на зміни у законодавстві) є встановлений порядок утримання та поводження з різними групами тварин.

Використання тварин людиною в різних видах діяльності відрізняється залежно від сфери задоволення її інтересів, тому ототожнювати поняття «використання тварин у діяльності людини» та «використання тварин у дозвіллі людини» не варто, адже тварина, що використовується під час проведення різноманітних заходів, страждає систематично і фізично, і психологічно.

Виокремлено використання тварин у дозвіллі, у зв'язку з чим запропоновано внесення відповідних змін до частини третьої ст. 3 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», додавши слово «дозвілля» та виклавши її у такій редакції «Дія цього Закону поширюється на такі види діяльності та дозвілля людини...».

2. Залежно від мети чи сфери утримання й використання тварин розроблено класифікацію суб'єктів, які використовують тварин:

1) суб'єкти, які утримують і використовують тварин у різних видах діяльності людини внаслідок покладених на них обов'язків чи наявності обставин, отримуючи певні блага;

2) суб'єкти, які утримують і використовують тварин у дозвіллі, у вільний від обов'язків час, отримуючи задоволення від спілкування з твариною, від її споглядання;

3) суб'єкти, які одночасно використовують тварин у певній сфері діяльності й у дозвіллі для задоволення матеріальних і духовних потреб.

3. З'ясовано, що поняття «добробут тварин» виключає наявність ознак, які в чинному законодавстві відносяться до складу дефініції «жорстокого поводження з тваринами», зокрема – страждань (страху, болю, пригнічення). Водночас доведено спільність між дефініцією «добробут тварин», котра вживається в міжнародному законодавстві, та визначеними у Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження», «умовами, які відповідають біологічним, видовим та індивідуальним особливостям тварин».

4. Встановлено, що значну роль на всіх стадіях механізму адміністративно-правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження відіграють органи державного управління, зокрема безпосередньо три міністерства: Міністерство аграрної політики і продовольства України, Міністерство екології та природних ресурсів України, Міністерство освіти і науки України. Виявлені й певні недоліки реалізації владно-управлінських

функцій органами державної виконавчої влади щодо неприйняття відповідних правил (порядків) утримання певних видів тварин (сільськогосподарських, домашніх, експериментальних) або ж існування в підзаконних нормативно-правових актах суперечливих положень, слабкий контроль та нагляд за утриманням і поведженням із тваринами, а також застосування державного примусу.

5. Доведено та обґрунтовано внесення змін у частину другу ст. 89 КУпАП, у якій слово «дії» замінити словом «діяння» та замінити назву ст. 89 «Жорстоке поводження з тваринами» на «Порушення природних прав тварин, встановлених правил утримання та поводження з ними, що виключають жорстокість».

У ст. 1 «Визначення термінів» Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» запропоновано внести дефініції «переміщення тварин», «жорстоке поводження з тваринами», «соціальний опікун тварини».

6. Правила утримання домашніх тварин, прийняті органами місцевого самоврядування, містять недостатньо норм, які регламентували б правила утримання собак та поводження з ними. Визначено, що проблематика захисту домашніх тварин у сільській місцевості вирішується неефективно, більшою мірою через брак відповідних правил утримання і поводження з домашніми тваринами. Запропоновано прийняття типових правил утримання домашніх тварин, приділено увагу захисту безпритульних тварин, вивчено особливості нормативного регулювання створення та функціонування притулків для тварин. Вивчено проблематику евтаназії тварин та на цій підставі обґрунтовано необхідність внесення змін у «Методичні рекомендації щодо проведення евтаназії тварин», затверджені Наказом Державного комітету ветеринарної медицини від 07.09.2010 р. № 365.

Пропонується внесення в Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» юридично значущої дефініції «соціального опікуна тварини», яку містять «Правила утримання і поводження з тваринами у м. Львові» від 17.03.2016 р. № 262, затверджені міською радою м. Львова.

7. Встановлено, що ототожнювати всі правила утримання тварин з правилами, що виключають жорстокість, так само як і поєднувати їх у межах однієї статті КУпАП (норми щодо диких тварин та ст. 89), є неправильним кроком законодавця. Визначено завдання й повноваження Міністерства екології та природних ресурсів України як одного з основних органів центральної виконавчої влади, що здійснює контрольні-наглядові функції у сфері захисту диких тварин та повноваження Державної екологічної інспекції України. З'ясовано особливості утримання диких тварин у неволі й напіввільних умовах та їх транспортування.

8. Сформульовано і пропонується авторське визначення поняття «переміщення тварин», яке має переважно примусовий характер (чим відрізняється від міграції), під яким треба розуміти «зміну місця постійного утримання тварини через її транспортування, переведення, вигін, загін, перенесення, що виникає з потреб: розведення, вирощування, забою; забезпечення кормами й водою; переселення в тимчасове чи постійне місце

утримання; завантаження, вивантаження, перевантаження; передання іншому власникові, опікуну чи утримувачу; використання з науково-дослідною метою, в освітньому процесі; уникнення небезпечних наслідків певних дій чи подій; здійснення ветеринарно-лікувальних заходів, санітарно-гігієнічних процедур», із внесенням цього поняття до ст. 1 «Визначення термінів» Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження».

9. Звертається увага на необхідність посилення контролю під час подвірного забою тварин, здійснення нагляду за роботою боєнь та перевірки спеціалістів боєнь на знання гуманних способів забою тварин і відповідність обійманим посадам. Акцентовано увагу на прийнятті нових підзаконних нормативно-правових актів органами державної виконавчої влади, зокрема Міністерством аграрної політики та продовольства України, оскільки не існує правил (порядків) чи ветеринарно-санітарних вимог щодо утримання багатьох видів сільськогосподарських тварин, зокрема і свиней (є лише проект «Ветеринарно-санітарних вимог щодо утримання свиней» та норми, що не відповідають реаліям сьогодення).

10. Обґрунтовано негативний вплив селекційно-генетичних факторів на сільськогосподарських тварин, зокрема таких, що призводять до суттєвого зниження якості життя тварин та негативно впливають на їхнє здоров'я. Оскільки племінна робота проводиться не лише у скотарстві, а загалом у тваринництві, запропоновано внести зміни до частини третьої ст. 3 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» щодо уточнення такого виду діяльності, як племінна справа, замінивши слово «скотарство» словом «тваринництво», а словосполучення «племінну справу у скотарстві» на «племінну справу у тваринництві».

11. Виявлено існування багатьох проблем експериментальних тварин. Наголошено, на обов'язковому визначенні чітких меж (кола ознак), коли варто припинити проведення експерименту над експериментальною твариною, оскільки наступні дії порушуватимуть норми адміністративного права, а не орієнтуватись на норму ст. 26 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», яка регламентує, що нежиттєздатна експериментальна тварина умертвляється методами евтаназії до настання у тварини страждань.

Обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення положення «Правил транспортування тварин», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 р. № 1402, через внесення розділу «Особливості транспортування експериментальних (лабораторних) тварин» та необхідність прийняття Міністерством освіти і науки України «Правил утримання експериментальних тварин у віваріях», враховуючи положення про транспортування (переміщення) експериментальних тварин у пересувних віваріях.

12. Використання тварин у різних дозвіллевих заходах відрізняється від їх використання в інших сферах діяльності людини. Виявлено цілу низку порушень під час використання дельфінів та інших морських тварин у шоу-програмах. Запропоновано заборонити використання тварин у цирках України,

встановивши перехідний період в 3–5 років для стаціонарних державних цирків.

Доведено та обґрунтовано внесення змін до КУпАП, який пропонується доповнити: ст. 88-3 «Порушення законодавства у сфері використання тварин у видовищних, розважальних заходах, спорті, відпочинку та розвагах».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Берегеля І. М. Місце органів державної влади в здійсненні адміністративно-правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2014. Вип. 197. С. 188–194.

2. Берегеля І. М. Нормативно-правове регулювання адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 5. Т. 2. С. 92–95.

3. Світличний О. П., **Берегеля І. М.** Адміністративний захист тварин, які використовуються в наукових експериментах, навчальному процесі та виробництві біологічних препаратів від жорстокого поводження. Підприємство, господарство і право. 2017. № 2 (252). С. 150–154. *(Здобувачем обґрунтовано адміністративний захист тварин, які використовуються в наукових експериментах, навчальному процесі та виробництві біологічних препаратів, при здійсненні транспортування).*

4. Берегеля І. М. Адміністративно-правове регулювання захисту тварин від жорстокого поводження, яких використовує людина під час проведення заходів. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. Вип. 3. С. 87–91.

Стаття у науковому виданні іншої держави

5. Берегеля І. М. Некоторые аспекты осуществления административной защиты сельскохозяйственных животных от жестокого обращения. *Leges et Vita*. 2016. №. 7/2. С. 15–18.

Тези наукових доповідей:

6. Берегеля І. М. Сучасний стан та шляхи вдосконалення адміністративного законодавства у сфері захисту тварин від жорстокого поводження. Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: VII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Дніпропетровськ, 4–5 грудня 2015 року: тези доповіді. Дніпропетровськ, 2015. С. 85–87.

7. Берегеля І. М. Адміністративно-правовий захист диких тварин від жорстокого поводження. Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики: Міжнародна науково-практична конференція, м. Кривий Ріг, 20–21 травня 2016 року: тези доповіді. Кривий Ріг, 2016. С. 91–95.

8. Берегеля І. М. Деякі питання здійснення адміністративно-правового регулювання захисту домашніх тварин від жорстокого поводження. Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: Міжнародна науково-практична конференція, м. Ужгород, 17–18 лютого 2017 року: тези доповіді. Ужгород, 2017. С. 99–102.

9. Берегеля І. М. Адміністративно-правовий захист тварин, які використовуються в діяльності та дозвіллі людини від жорстокого поводження. Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського союзу: Міжнародна науково-практична конференція, м. Херсон, 2–3 червня 2017 року: тези доповіді. Херсон, 2017. С. 77–82.

АНОТАЦІЯ

Берегеля І. М. Адміністративно-правовий захист тварин від жорстокого поводження. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2018.

Дисертація є комплексним дослідженням адміністративно-правового захисту тварин, які використовуються в різних видах діяльності та дозвіллі людини, від жорстокого поводження.

Проведено ґрунтовний і послідовний аналіз чинної національної нормативно-правової бази, зокрема, численних підзаконних нормативно-правових актів, які здійснюють адміністративно-правове регулювання захисту від жорстокого поводження різних груп тварин: диких, сільськогосподарських, домашніх, експериментальних та тварин, що залучаються до проведення заходів; аналізується сучасний стан і тенденції розвитку адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами; пропонуються напрями вдосконалення нормативно-правової бази України, враховуючи її недоліки та труднощі практичної реалізації.

Розглянуто повноваження та визначено місце органів державного управління у забезпеченні адміністративно-правового захисту тварин від жорстокого поводження. Виявлено певні недоліки реалізації владно-управлінських функцій у здійсненні адміністративно-правового захисту тварин від жорстокого поводження – брак або ж недосконалість чинних підзаконних нормативно-правових актів, слабкий нагляд і контроль за умовами утримання тварин та поводженням з ними. Розроблено пропозиції щодо подолання недоліків у роботі органів державної влади та місцевого самоврядування через прийняття змін і доповнень до законодавства та прийняття нових правил, порядків, програм утримання різних груп тварин.

У роботі акцентовано увагу на подоланні негативного явища безпритульності тварин; забезпеченні добробуту сільськогосподарських тварин та застосуванні гуманних способів їх забою; захисті від жорстокого поводження та дотриманні умов утримання експериментальних тварин;

транспортуванні різних груп тварин; адміністративно-правовому захисті тварин, що залучаються людиною до проведення заходів; проблематиці проведення евтаназії тварин.

Розроблено визначення «переміщення тварин», яке має здебільшого примусовий характер для тварин. Обґрунтовано необхідність внесення його до законодавства про захист тварин від жорстокого поводження.

Ключові слова: адміністративно-правовий захист тварин, жорстоке поводження, адміністративна відповідальність, нормативно-правові акти, органи державного управління, удосконалення.

АННОТАЦИЯ

Берегеля И. Н. Административно-правовая защита животных от жестокого обращения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право, информационное право». Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины. Киев, 2018.

Диссертация является комплексным исследованием административно-правовой защиты животных, которые используются в различных видах деятельности и досуге человека, от жестокого обращения.

Проведен подробный и последовательный анализ действующей национальной нормативно-правовой базы, в частности многочисленных подзаконных нормативно-правовых актов, осуществляющих административно-правовое регулирование защиты от жестокого обращения различных групп животных: диких, сельскохозяйственных, домашних, экспериментальных и животных, привлекаемых к проведению мероприятий; анализируются современное состояние и тенденции развития административной ответственности за жестокое обращение с животными; предлагаются направления совершенствования нормативно-правовой базы Украины с учетом ее недостатков и трудностей практической реализации.

Рассмотрены возможности и определено место органов государственного управления в осуществлении административно-правовой защиты животных от жестокого обращения. Выявлены определенные недостатки реализации властно-управленческих функций в осуществлении административно-правовой защиты животных от жестокого обращения – отсутствие или неполноценное действие подзаконных нормативно-правовых актов, слабый надзор и контроль за условиями содержания животных и обращения с ними. В связи с этим разработаны предложения по устранению недостатков путем совершенствования «Правил транспортировки животных», утвержденных постановлением Кабинета Министров Украины от 16.11.2011 г. № 1402, «Методических рекомендаций по проведению эвтаназии животных», утвержденных Приказом Государственного комитета ветеринарной медицины от 07.09.2010 г. № 365, а также принятия новых актов: «Правил содержания экспериментальных животных в вивариях»; «Типовых правил содержания домашних животных», которые детализируют правила содержания собак; «Ветеринарно-санитарных требований по содержанию свиней».

Предложено изменить название ст. 89 Кодекса Украины об административных правонарушениях «Жестокое обращение с животными», названием «Нарушение естественных прав животных, установленных правил содержания и обращения с ними, которые исключают жестокость», что позволит четко применять силу именно административного принуждения за такие правонарушения.

Осуществлен основательный анализ нововведенного общетеоретического понятия «жестокое обращение с животными», внесенного в Закон Украины «О защите животных от жестокого обращения» в 2017 году, которое имеет некоторые несоответствия, поэтому предложена усовершенствованная дефиниция «жестокое обращение с животными» под которой следует понимать противоправные деяния, нарушающие естественные права животных, нормы и правила нормативно-правовых актов, которые направлены на защиту животных от жестокого обращения и причиняют боль, приводят к страданиям, стрессу, травмам, увечьям и гибели животных.

Разработано определение «перемещение животных», что носит преимущественно принудительный характер и под которым следует понимать «изменение места постоянного содержания животных в связи с их транспортировкой, переводом, выгоном, переносом, что возникает из потребностей: разведения, выращивания, забота; обеспечения кормом и водой; переселения во временное или постоянное место содержания; загрузки, выгрузки, перегрузки; передачи другому владельцу, опекуну или держателю; использования в научно-исследовательских целях, образовательном процессе; избежания опасных последствий определенных действий или событий; осуществления ветеринарно-лечебных мероприятий, санитарно-гигиенических процедур». Также обоснована необходимость внесения определения в законодательство о защите животных от жестокого обращения.

В работе акцентировано особое внимание на преодоление негативного явления беспризорности животных; обеспечение благосостояния сельскохозяйственных животных и применение гуманных способов их забота; защите от жестокого обращения и соблюдении условий содержания экспериментальных животных; транспортировке различных групп животных; административно-правовой защите животных, привлекаемых человеком к проведению мероприятий; проблематике проведения эвтаназии животных.

Ключевые слова: административно-правовая защита животных, жестокое обращение, административная ответственность, нормативно-правовые акты, органы государственного управления, совершенствование.

ANNOTATION

Berehelia I. M. Administrative and legal protection of animals from ill-treatment. – The Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law Sciences with the specialty 12.00.07. «Administrative Law and Process; Finance Law; Information Law». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2018.

The dissertation is a complex research of administrative and legal protection of animals from ill-treatment, which are involved in various types of human activities.

A thorough and consistent analysis of the current national legal and regulatory framework was carried out, in particular, numerous sub-normative legal acts, which carry out administrative and legal regulation of protection against ill-treatment of various groups of animals: wild, agricultural, domestic, experimental and animals involved in the organization of events; the current state and trends of development of administrative responsibility for ill-treatment of animals are analysed; directions of perfection of the normative-legal base of Ukraine are offered, taking into account its shortcomings and difficulties of practical realization.

Authorities and the place of public administration bodies in the implementation of administrative and legal protection of animals from ill-treatment are considered and determined. Some weaknesses in the implementation of power and administrative functions in the implementation of administrative and legal protection of animals from ill-treatment are revealed – the absence or imperfection of the effective sub-normative legal acts, weak supervision and control over the conditions of keeping and handling animals. Proposals for overcoming the deficiencies in the work of state authorities and local self-government are developed through adoption of amendments and additions to the legislation, adoption of new rules, procedures, programs and improvement of existing sub-normative legal acts were achieved.

The work focuses on overcoming the negative phenomenon of homelessness of animals; ensuring the welfare of farm animals and humane methods of slaughter; protection against ill-treatment and observance of conditions of maintenance of experimental animals; transportation of different groups of animals; administrative-legal protection of animals which are involved in leisure activities of people, especially in circuses, dolphins; issues of euthanasia of animals.

The definition of «animal movement», which is mainly compulsory for animals, is developed and the necessity of introducing it into the legislation on protection of animals from ill-treatment is grounded.

Key words: administrative-legal protection of animals, ill-treatment, administrative responsibility, normative-legal acts, bodies of public administration, improvement.